

**Osiągnięcia uczniów kończących gimnazjum w roku 2011
na podstawie wyników części humanistycznej egzaminu gimnazjalnego (GH-1)
w szkołach zlokalizowanych w województwie pomorskim**

Zestaw humanistyczny zawierał dwadzieścia dziewięć zadań – dwadzieścia zadań zamkniętych wyboru wielokrotnego i dziewięć zadań wymagających od ucznia samodzielnego formułowania myśli, w tym dwa zadania rozszerzonej odpowiedzi, w których oczekiwano od ucznia napisania wypowiedzi użytkowej w formie podania i rozbudowanej wypowiedzi pisemnej w formie rozprawki na temat: *Patriotą można być zarówno w czasie wojny, jak i w czasach pokoju*. Podstawę tworzenia zadań stanowiły spójne z motywem przewodnim arkusza różnorodne teksty kultury: fragment *Pana Tadeusza* Adama Mickiewicza, *Pieśń Legionów Polskich we Włoszech*, fragment *Monte Cassino* Melchiora Wańkowicza, fragment *Nowego słownika poprawnej polszczyzny* pod red. Andrzeja Markowskiego oraz wypowiedzi znanych Polaków: Anny Dymnej, Zbigniewa Bońka i Stanisława Sojki opublikowane w artykule prasowym pt. *Jak Polacy widzą patriotyzm*. Za rozwiązanie wszystkich zadań uczeń mógł otrzymać 50 punktów.

W poniższej tabeli zestawiono średnie wyniki punktowe za rozwiązanie wszystkich zadań testu humanistycznego z wyszczególnieniem grup zadań badających umiejętności i wiadomości opisane w poszczególnych obszarach standardów wymagań egzaminacyjnych, a także wartości poziomu wykonania tych grup zadań obliczone dla wyników całej populacji zdających w kraju i dla wyników uzyskanych w województwie pomorskim.

Tabela Zestawienie wyników egzaminu gimnazjalnego w części humanistycznej (GH-1) w latach 2010 i 2011 w kraju i w województwie pomorskim

Współczynnik statystyczny	2010		2011	
	w województwie pomorskim	w kraju	w województwie pomorskim	w kraju
Wynik średni testu	29,17 p.	30,34 p.	23,42	25,31
Poziom wykonania zadań	58,58%	60,68%	46,8%	50,62%
Wynik średni za wykonanie zadań z obszaru I	18,06 p.	18,31 p.	14,61 p.	15,59
Poziom wykonania zadań z obszaru I	72,24%	73,24%	58,4%	61,56%
Wynik średni za wykonanie zadań z obszaru II	11,11 p.	12,03 p.	8,81 p.	9,92
Poziom wykonania zadań z obszaru II	44,44%	48,12%	35,2%	39,68

Wyniki średnie z części humanistycznej egzaminu w 2011 roku w województwie pomorskim, podobnie jak w roku ubiegłym, są niższe w stosunku do średniego wyniku krajowego – w bieżącym roku o około 4% (o 1,89 p.) i, podobnie jak średni wynik w kraju, niższe niż w roku ubiegłym – dla wyników uzyskanych w województwie pomorskim różnica ta wynosi 5,75 p. (o 0,75 p. więcej niż w kraju). Na podstawie analizy danych zestawionych w tabeli można zauważyć, że spadek poziomu wykonania zadań egzaminacyjnych jest widoczny w wynikach z obydwu obszarów standardów wymagań zarówno w województwie pomorskim, jak i w kraju. Różnice między wynikami uzyskanymi w województwie pomorskim i w kraju wynoszą około 1 p., są więc niewielkie. W stosunku do roku ubiegłego minimalnie wzrosła zarówno różnica poziomu wykonania zadań badających umiejętności *czytania i odbioru tekstów kultury* (z 0,25 p. do 0,98 p., czyli o 1,46%), jak i poziomu

wykonania zadań odnoszących się do umiejętności *tworzenia własnego tekstu* – o 0,19 p. (w 2010 roku różnica ta wynosiła 0,92 p., obecnie 1,11 p., zatem zwiększyła się w stosunku do roku ubiegłego o 0,38%).

Podobnie jak w latach ubiegłych zdający osiągnęli wyższe wyniki za rozwiązanie zadań przyporządkowanych do obszaru I – *czytanie i odbiór tekstów kultury* niż za zadania badające umiejętność *tworzenia własnego tekstu* (II obszar).

Stopień opanowania badanych testem umiejętności i wiadomości jest bardzo zróżnicowany. Wyniki uczniów III klas gimnazjum pokazują, że w arkuszu przeważały zadania trudne i bardzo trudne, choć występowały w nim również zadania umiarkowanie trudne i łatwe. Zadań bardzo łatwych nie było. W poniższej tabeli przedstawiono interpretację poziomu wykonania zadań z poszczególnych obszarów standardów wymagań egzaminacyjnych osiągniętego przez zdających z województwa pomorskiego w 2011 roku.

Tabela Interpretacja poziomu wykonania zadań osiągniętego przez zdających część humanistyczną egzaminu gimnazjalnego w 2011 roku w województwie pomorskim

Wartość wskaźnika łatwości		0,00-0,49	0,50-0,69	0,70-1,00
Poziom wykonania zadania		poniżej poziomu koniecznego	poziom konieczny	poziom zadawalający
Numery zadań w obszarach standardów wymagań egzaminacyjnych	I	4, 9, 10, 14, 15, 16, 21, 23	1, 2, 5, 6, 7, 11, 12, 19, 20, 24	3, 8, 13, 17, 18, 25
	II	22, 27, 28, 29	-	26
Liczba zadań		12	10	7
Suma punktów za zadania		32	11	7
Waga punktowa zadań w ogólnej liczbie punktów w obszarach standardów (w %)		64%	22%	14%

Umiejętności opisane w obszarze I – *czytanie i odbiór tekstów kultury* sprawdzane były za pomocą dwudziestu czterech zadań. Dwadzieścia z nich to zadania zamknięte wyboru wielokrotnego, a cztery miały formę zadań otwartych krótkiej odpowiedzi. Dla zdających z województwa pomorskiego i w kraju okazały się umiarkowanie trudne. Średnia wartość poziomu wykonania wszystkich zadań z tego obszaru dla wyników uzyskanych przez gimnazjalistów z województwa pomorskiego wynosi 58,4%. O niższym niż w latach ubiegłych poziomie wykonania zadań z tej grupy niewątpliwie zdecydował fakt, że w tegorocznym teście humanistycznym zwiększono udział treści historycznych. W zakresie umiejętności *czytania i odbioru tekstów kultury* zmieniono też proporcje poszczególnych wymagań. Sprawdzano w szczególności wskazywanie kontekstów niezbędnych do interpretacji tekstów kultury, interpretowanie tekstów kultury ze względu na wskazany problem oraz wyszukiwanie informacji zawartych w różnych tekstach kultury. Zdający mógł otrzymać 32% punktów możliwych do uzyskania w tym obszarze za wykazanie się wiedzą, głównie historyczną i gramatyczną, kolejne 28% punktów za trafną interpretację różnych tekstów kultury i 16% punktów za wyszukiwanie informacji w podanych tekstach. Pozostałe cztery badane testem umiejętności ważyły na wyniku w tym obszarze w 24%.

Najłatwiejszym zadaniem w obszarze czytanie i odbiór tekstów kultury, a zarazem najłatwiejszym zadaniem w teście (łatwość 0,86), okazało się zadanie zamknięte (nr 13) badające umiejętność dostrzegania w odczytywanym tekście środków wyrazu i określania ich

funkcji, w którym oczekiwano od zdającego rozpoznania miary rytmicznej mazura na podstawie zapisu nutowego fragmentu *Pieśni Legionów Polskich we Włoszech*. 14% zdających z województwa pomorskiego uznało, że *Mazurek Dąbrowskiego* ma rytm polki albo tanga, albo krakowiaka.

Wśród zadań otwartych wymagających od ucznia sformułowania samodzielnej odpowiedzi zdecydowanie łatwiejsze od innych w obszarze I okazało się zadanie 25. Badało ono umiejętność interpretacji tekstu z uwzględnieniem intencji jego nadawcy. Uczeń miał rozpoznać i nazwać cechy wspólne wskazanych wypowiedzi, formułując zgodną z nimi wszystkimi, uogólnioną definicję patriotyzmu. Zadanie miało wysoki wskaźnik łatwości (0,74), ale warto też zauważyć, że nie rozwiązało go poprawnie 26% zdających. Część niepoprawnych odpowiedzi była spowodowana prawdopodobnie nieuważnym czytaniem treści zadania, co prowadziło w konsekwencji do tworzenia definicji patriotyzmu wynikających z własnych przemyśleń zdających, a nie z refleksji Anny Dymnej, Zbigniewa Bońka i Stanisława Sojki. Wielu zdających, definiując pojęcie patriotyzmu na podstawie podanych wypowiedzi, utożsamiało go z miłością do narodu lub tęsknotą za krajem. Niektórzy zdający zredagowali definicje świadczące o dokonaniu nadinterpretacji analizowanych tekstów. Pisali na przykład o *przekonaniu o pięknie swojej Ojczyzny*. Inni nie uwzględnili zapisanego w poleceniu wskazania: *zgodną z wypowiedziami...* Podawali definicje adekwatne do rozumienia patriotyzmu tylko przez jedną z wymienionych w poleceniu osób lub prezentowali po kolei rozumienie patriotyzmu przez poszczególnych autorów (np. *Anna Dymna – uczucie do swojego kraju całkowite; Zbigniew Bońka – sposób zachowania się; Stanisław Sojka – szacunek dla swojej rodziny*).

W obszarze *czytania i odbioru tekstów kultury* osiem zadań w tegorocznym teście okazało się trudnych: 4., 9., 10., 14., 15., 16., 21., 23., w tym cztery badające umiejętność dostrzegania kontekstu historycznego niezbędnego do interpretacji przywołanego tekstu: 4., 10., 15. i 21. Spośród nich najtrudniejsze dla zdających (24% poprawnych odpowiedzi) było zadanie zamknięte wyboru wielokrotnego numer 4, w którym uczeń miał rozpoznać właściwy ciąg chronologiczny wydarzeń z lat, w których żyły postacie historyczne przywołane w cytowanym w arkuszu fragmencie epepei narodowej Adama Mickiewicza *Pan Tadeusz* – Tadeusz Kościuszko, Jakub Jasiński, Tadeusz Korsak. W zadaniu podano w różnych konfiguracjach zestawienia takich wydarzeń, jak I, II i III rozbiór Polski, uchwalenie Konstytucji 3 maja i wybuch insurekcji kościuszkowskiej. Zdający powinien był wybrać spośród podanych szeregów ten, w którym trzy wydarzenia z okresu rozbiorów zostały uporządkowane zgodnie z następstwem czasowym. Ponad trzy czwarte rozwiązujących to zadanie gimnazjalistów z województwa pomorskiego zaznaczyło odpowiedzi niepoprawne.

Najtrudniejszym zadaniem otwartym sprawdzającym umiejętności odbiorcze tegorocznych absolwentów gimnazjum okazało się zadanie 21., w którym oczekiwano od ucznia zdefiniowania pojęcia patriotyzmu lokalnego. 42% zdających udzieliło poprawnej odpowiedzi, stwierdzając, że jest to *silne przywiązanie do miejscowości lub regionu, z którego się pochodzi, powodujące stawianie spraw lokalnych ponad sprawy ogólnokrajowe*. Ponad połowa nie potrafiła ustalić znaczenia pojęcia *patriotyzm lokalny* i sformułować definicji, w której zachowana byłaby tożsamość zakresowa obu członów – definiowanego pojęcia i wyrażenia wyjaśniającego jego znaczenie. Najczęściej tworzono definicje mylące, w których patriotyzm lokalny był utożsamiany z umiłowaniem ojczyzny bądź narodu (czasami *przez grupę ludzi na danym terenie lub w regionie*). Pojawiały się też definicje tautologiczne objaśniające, że patriotyzm lokalny *to być patriotą lub patriotyzm przejawiany na niewielkim obszarze*. Częstotliwość występowania odpowiedzi niepoprawnych i sposób ich formułowania świadczą o tym, że większość gimnazjalistów nie rozumiała znaczenia definiowanego pojęcia.

Umiejętności opisane w II obszarze standardów wymagań egzaminacyjnych – *tworzenie własnego tekstu* badano pięcioma zadaniami otwartymi punktowanymi w skali od 0-1 do 0-13

punktów. Dwa z nich miały formę zadań rozszerzonej odpowiedzi, były zatem wieloczynnościowe. Średnia wartość poziomu wykonania wszystkich zadań z tego obszaru dla wyników uzyskanych przez gimnazjalistów z województwa pomorskiego wynosi 35,2%. Wykonanie zadań z tej grupy również w latach ubiegłych było dla gimnazjalistów trudne. W tegorocznym teście wyniki w tym obszarze były szczególnie niskie przede wszystkim ze względu na fakt, że na punktacji za rozwiązania tej grupy zadań w większym stopniu niż w latach ubiegłych ważyły umiejętności uznawane za typowo polonistyczne, takie jak zachowanie poprawności interpunkcyjnej, ortograficznej i językowej w wypowiedziach pisemnych, niezależnie od ich charakteru i objętości (zadania 27., 28. i 29.), a zwykle niedostatecznie opanowane przez zdających. Za poprawność językową, stylistyczną, ortograficzną i interpunkcyjną zredagowanych podczas egzaminu wypowiedzi pisemnych przyznawano aż 40% punktów możliwych do uzyskania w zakresie umiejętności *tworzenia własnego tekstu*. Na niski poziom wykonania zadań w tym obszarze standardów wymagań egzaminacyjnych w bieżącym roku niewątpliwie ma również wpływ fakt, że kolejne 16% punktów zdający mógł otrzymać za formułowanie argumentów uzasadniających własne lub podane stanowisko, czyli umiejętność charakteryzującą się wysokim stopniem trudności dla uczniów III klas gimnazjum, co potwierdzały wyniki uzyskiwane w latach ubiegłych. Formułowanie argumentów i popieranie ich przykładami ze wskazanych dziedzin, a więc wykazanie się wiedzą było niezbędne również przy tworzeniu tekstu na zadany temat, spójnego pod względem logicznym i składniowym i zgodnego z zasadami organizacji tekstu (rozprawki). Za tę umiejętność można było uzyskać 24% punktów przyznawanych za spełnienie wymagań opisanych w II obszarze. Warto zauważyć, że brak wiedzy był wskazywany w poprzednich latach jako jedna z głównych barier uniemożliwiających uczniom osiągnięcie wyższych wyników w egzaminach zewnętrznych.

Najłatwiejszym zadaniem w obszarze *tworzenia własnego tekstu* było zadanie sprawdzające umiejętność formułowania argumentów uzasadniających podane stanowisko. Uczeń miał wykazać, że Karol Wojtyła po wyborze na papieża pozostał patriotą. Zadanie rozwiązało poprawnie 73% zdających z województwa pomorskiego. Co czwarty gimnazjalista nie poradził sobie jednak ze sformułowaniem adekwatnego argumentu. Część zdających stwierdzała jedynie, że papież był patriotą, ponieważ *kochał Polskę i zawsze o niej pamiętał*. Przyczynę ich niepowodzenia stanowiło najprawdopodobniej niezrozumienie polecenia *uzasadnij*, ponieważ nie podawali żadnego przykładu zachowania papieża, które mogłoby świadczyć o jego patriotyzmie. Inni zdający, którzy nie udzielili poprawnej odpowiedzi, co prawda przedstawiali różne informacje dotyczące Jana Pawła II, ale nie były to świadectwa jego patriotyzmu. Pisali na przykład, że papież *był ojcem wspólnoty Kościoła*, że *był papieżem całego świata* albo *miłował wszystkich ludzi tak samo*. Niektórzy odwoływali się do doświadczeń wojennych Karola Wojtyły, przedkładając je jako dowód patriotyzmu Polaka po wyborze na papieża. Ci uczniowie prawdopodobnie nieuważnie odczytali polecenie.

Najtrudniejsze dla zdających z województwa pomorskiego okazało się uzasadnienie opinii, że Tadeusz Kościuszko, Jan Henryk Dąbrowski i Józef Piłsudski zasłużyli na miano patriotów, ponieważ do poprawnego rozwiązania wymagano podania dat i faktów z dziejów walki Polaków o wolność. Poziom wykonania tego zadania w odniesieniu do analizowanych wyników wynosi 14%, a więc sytuuje się ono w grupie zadań bardzo trudnych. Ponadto charakteryzuje je największa w tegorocznym teście humanistycznym frakcja opuszczeń – 14,8%. W sumie 72% gimnazjalistów nie uzyskało żadnego punktu za wykonanie tego zadania, zatem nie poradziło sobie z uzasadnieniem patriotyzmu żadnej ze wskazanych postaci – albo nie podjęli próby rozwiązania, albo nie potrafili sformułować żadnej poprawnej informacji zgodnej z warunkami zadania.

Z analizy niepoprawnych rozwiązań wynika, że główną trudność dla zdających stanowiło podanie nazw wydarzeń historycznych. W większości nieprawnych odpowiedzi zdający posługiwali się jedynie frazesami, porzestając na nic bliżej nieprecyzujących

zwrotach. Uzasadniali, że wskazana postać historyczna była patriotą, ponieważ *walczyła o Polskę (w obronie Polski, dla Polski, aby Polska była wolna), kochała Polskę, poświęciła się dla Polski, oddała życie za kraj*, była *wybitnym dowódcą*. Często, nawet gdy wydarzenia zostały wskazane prawidłowo, brakowało usytuowania faktów w chronologii historycznej. Wielu zdających, określając czas przywołanych przez siebie wydarzeń, robiło to błędnie. I tak: twierdzono, że insurekcja kościuszkowska miała miejsce na przykład w 1773, 1776, 1835 roku albo w XVI lub XX wieku, powstanie Legionów Polskich we Włoszech – w 1799 roku, 1791, w czasie II wojny światowej, w XV lub w XIX wieku, że Piłsudski odzyskał dla Polski wolność w XIX stuleciu lub na przełomie XVIII i XIX wieku albo walczył podczas II wojny światowej, że był głową państwa w 1863 roku i późniejszych latach. Nagminnym błędem było również podawanie nieprawdziwych informacji dotyczących osób wskazanych w poleceniu. Z prac gimnazjalistów można się było dowiedzieć na przykład, że *Kościuszko odegrał ważną rolę w „cudzie nad Wisłą”* albo że *był głównodowodzącym powstania listopadowego*, że Jan Henryk Dąbrowski był autorem polskiego hymnu narodowego, a Józef Piłsudski *polskim generałem, który walczył w bitwie pod Grunwaldem* albo *w bitwie pod Monte Cassino*, lub też *pisał książki, mimo że było to zakazane*. Wszystkie te błędne odpowiedzi świadczą o braku opanowania podstawowych wiadomości z zakresu historii.

W przypadku niektórych zdających istotną przyczynę niepowodzenia w rozwiązaniu zadania 22. stanowił brak analizy jego polecenia. Podawali oni w rozwiązaniach informacje prawdziwe, ale niezgodne z warunkami zadania, głównie przy wykazywaniu patriotyzmu Józefa Piłsudskiego (np. pisali, że *w dwudziestoleciu międzywojennym zorganizował zamach na rząd, który nie radził sobie z dotychczasowymi problemami*, a mieli się odnieść do wydarzeń z dziejów walki Polaków o wolność).

Reasumując, różnica pomiędzy wynikami uzyskanymi w 2011 roku przez statystycznego gimnazjalistę za zadania sprawdzające umiejętności i wiadomości opisane w I obszarze standardów wymagań egzaminacyjnych a wynikami uzyskanymi za rozwiązanie zadań sprawdzających umiejętności i wiadomości opisane w II obszarze nadal jest bardzo duża – w województwie pomorskim wynosi 23,2% (w kraju – 21,88%). Spośród opisanych w standardach wymagań egzaminacyjnych umiejętności badanych tegorocznym testem humanistycznym w zakresie I obszaru – *czytania i odbioru tekstów kultury* najłatwiejsze dla zdających okazało się dostrzeżenie w odczytywanych tekstach środków wyrazu i określanie ich funkcji, a najtrudniejsze odnajdywanie i interpretowanie związków przyczynowo-skutkowych w rozwoju cywilizacyjnym Polski i świata. W zakresie II obszaru – *tworzenia własnego tekstu* wyższym niż inne badane umiejętności poziomem wykonania charakteryzowały się zadania sprawdzające umiejętność tworzenia tekstów dostosowanych do sytuacji komunikacyjnej (redagowania podania), a najtrudniejsze okazało się budowanie wypowiedzi poprawnych pod względem językowym, stylistycznym, ortograficznym i interpunkcyjnym.

W zadaniach należących do obydwu obszarów standardów wymagań egzaminacyjnych jedną z przyczyn udzielania niepoprawnych odpowiedzi przez zdających było niedokładne analizowanie poleceń. Powodowało pomijanie niektórych zawartych w nich informacji, które wskazywały zakres działań prowadzących do prawidłowego rozwiązania (np. *Odwołując się do wydarzeń z dziejów walki Polaków o wolność...; Uwzględnij czas ...* – zad. 22., *Wyjaśnij...* – zad. 24., *po wyborze na papieża...* – zad. 26., *Zastosuj poprawną interpunkcję...* – zad. 27., *popierając argumenty przykładami: jednym z literatury, jednym z historii i jednym z własnych obserwacji...* – zad. 29.). Istotnym problemem przy formułowaniu odpowiedzi do zadań otwartych w obydwu obszarach badanych umiejętności było niezachowywanie przez zdających precyzji językowej spowodowane w znacznej mierze niezajomością zasad składni. W efekcie rozwiązania tych zadań były tylko częściowo poprawne, zawierały skróty myślowe albo nieuzasadnione uogólnienia, które w podaniu i rozprawce dyskredytowały

logikę wywodu. Na ogólnikowość wypowiedzi w wielu zadaniach (np. 22., 23., 26., 29.) w dużym stopniu rzutował również schematyzm myślenia. Dominowała tendencja do opierania się na stereotypach i schematach językowych, co w połączeniu z brakiem umiejętności uogólniania, abstrahowania, porównywania i tworzenia opozycji prowadziło do pustosłowa. Konsekwencją tych trudności jest niski poziom wykonania zadań badających umiejętność formułowania argumentów uzasadniających własne lub cudze stanowisko (44%).

W dużym stopniu barierę w uzyskaniu wyższych wyników w obydwu obszarach badanych umiejętności stanowiła niezajomość:

- dat i wydarzeń historycznych
- konsekwencji wydarzeń historycznych
- terminologii gramatycznej
- reguł poprawnościowych w zakresie gramatyki, ortografii i interpunkcji
- ogólnie stosowanych pojęć.

Niska jakość realizacji podania i rozprawki w warstwie językowej zredagowanych tekstów w znacznym stopniu wynika z posługiwania się przez zdających językiem mówionym, a nie jego odmianą pisaną. Jest to spowodowane faktem, że wielu gimnazjalistów nie rozróżnia normy językowej wzorcowej, właściwej kontaktom publicznym, oficjalnym, obejmującej też style naukowy i urzędowy, która stawia użytkownikom języka większe wymagania ze względu na niezbędną estetykę i precyzję form językowych, od użytkowej, nazywanej dawniej potoczną, właściwej kontaktom nieoficjalnym, która dopuszcza formy językowe upowszechniające się (lub upowszechnione), ale jeszcze rażące.

Należy podkreślić brak u wielu uczniów podstawowych wiadomości w zakresie przedmiotów objętych częścią humanistyczną egzaminu gimnazjalnego, w tym niezajomość treści wskazywanych w podstawie programowej kształcenia ogólnego jako obowiązkowe dla III etapu edukacji. Ugruntowanie wiadomości w niezbędnym zakresie stworzy zdającym możliwość wykorzystania w pełni nabytych umiejętności.

Obserwowany w uzyskanych w 2011 roku wynikach testu humanistycznego poziom opanowania umiejętności i wiadomości sprawdzanych w zakresie *czytania i odbioru tekstów* kultury oraz w zakresie *tworzenia własnego tekstu* nie jest zadowalający w żadnym z tych obszarów.